CHAPTER 5

MOSKOVA URBANONİMLERİNİN OLUŞUM SÜRECİ VE TARİHSEL GELİŞİMİ

FORMATION PROCESS AND HISTORICAL DEVELOPMENT OF MOSCOW URBANONYMS

Fatih DÜZGÜN[1]

[1]Dr. Öğr. Üyesi, Akdeniz Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi,
Rus Dili ve Edebiyatı Bölümü, Antalya, Türkiye
e-mail: fatihduzgun@akdeniz.edu.tr

DOI: 10.26650/BS/AA14.2021.001-1.05

ÖZ

Yer adları (toponim); coğrafi adlandırmaların kökenlerini, gelişimlerini, tarihini, işleyişlerini, dağılımlarını ve dil yapısını inceleyen dilbilimin önem taşıyan alanlarından birisidir. Yer adları yerleşim yerleri, ulaşım yolları, yeryüzü şekilleri gibi farklı coğrafi yapılar ile ilişkilidir. Yer adları arasında şehrin tarihini, sakinlerini, halkın geçmişini yansıtan şehir içindeki yerleşim birimlerinin başka bir ifadeyle sokakların, meydanların, mikro bölgelerin adları özel bir yere sahiptir. Moskova urbanonimleri incelendiğinde şehirde yaklaşık dört bin yerleşim yeri adı olduğu ortaya çıkmıştır. Bunların büyük çoğunluğu, Moskova'nın geçmişine ve Rusya'nın farklı dönemlerine ait tarihsel mekânlardır. Bu yer adları, her birinin ortaya çıktığı zamanın Rusça dilbilgisi kurallarına göre oluşturulmuştur. Başka bir deyişle bu yer birimlerinin sosyolojik, kültürel ve tarihi bir görevi de vardır. Moskova'da iki alt adlandırma sisteminin varlığından söz edilir. Bunların birisi Devrim öncesi Moskova ve Devrim sonrası Moskova adlandırma sistemleridir. Devrim öncesi Moskova'da, yer adlarının çoğu doğal bir biçimde oluşmuş, 1917 Devriminden sonra ise kararname aracılığıyla yapay bir düzen oluşturulmuştur. Bu çalışma özelinde tarih boyunca farklı milletlere ev sahipliği yapmış, günümüzde Rusya Federasyonu'nun başkenti olan Moskova urbanonimlerinin (yerleşim yeri içindeki adlandırmalar, bölge adları) oluşumunun tarihsel sürecine ve şimdiki durumuna değinilmekte olup yer adlandırmalarının sistematiği anlatılmaktadır. Nitekim Moskova'ya ait urbanonimler, hem Rus toponim modellerini hem uyarlanmış yabancı toponim modellerini içerir. Moskova'ya ait söz konusu urbanonimler adlandırma prensiplerine göre gruplandırılarak ele alınmış ve şehrin tarihi merkezinde bulunan Kızıl Meydan (Красная площадь), Arbat (Арбат)

gibi mekânsal birimlerin kökenleri Rus dilbilimcilerin incelemeleri ve değerlendirmeleri ekseninde açıklanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Toponim, toponimiya, urbanonim, Moskova toponomisi, adlandırma

ABSTRACT

Toponymy is an important area of linguistics that examines the origins, development, history, functioning, distribution, and language structure of geographical nomenclature. Toponyms are associated with different geographical structures such as settlements, transportation routes, and landforms. Among the place names, the names of the streets, squares, and micro regions have a special place in the city, which reflects the history of the city, its inhabitants, and the people's past. When Moscow urbanonyms are examined, it is revealed that there are approximately four thousand settlement names in the city. The vast majority of these are historical sites from Moscow's past and different Russian historical periods. These place names were created according to the Russian grammar rules of the time each appeared. In other words, these residential units also play a sociological, cultural, and historical role. Notably, there are two sub-naming systems in Moscow: the pre-revolutionary and post-revolutionary nomenclature systems. In pre-revolutionary Moscow, most of the place names were formed naturally, and after the 1917 Revolution, an artificial order was created by decree. Moscow has been part of different nations throughout history and is now the capital of the Russian Federation. In this study, the historical process and the current state of the formation of Moscow urbanonyms (nomenclature within settlement and regional names) is addressed and the system of location nomenclature is explained. In fact, Moscow's urbanonyms include both Russian topographic models and adapted foreign topography models. These urbanonyms are grouped according to nomenclature principles and the origins of spatial units such as Red Square (Красная площадь) and Arbat (Арбат) in the historical center of the city are explained in the axis of Russian linguists' studies and evaluations.

Keywords: Toponym, toponymy, urbanonym, Moscow toponymy, nomenclature

EXTENDED ABSTRACT

The formation of the city is related to the emergence of the family institution and people starting to lead a sedentary life, and undoubtedly city life is closely linked to the issue of social stratification. The city reflects not only a type of settlement or a group of people defined by various professions, but also a lifestyle, with its production, social life, types of structure, and active culture. The role of the city in civilization and its place in various socio-economic formations is a traditional research topic.

The names of streets, squares, avenues, boulevards, roads, and docks in cities play an active role in the daily life of the city as an integral part of society. The necessity of naming streets, avenues, and boulevards is accepted by everyone. These names are valuable in terms of the history and culture of the people. Everything can change: nature, what mankind has

built, and even language. Only names given to the components of a city are preserved. City components should be considered to be the memory of what happened long before us: of nature, of historical developments, and of important people who lived where we now live. The older a name given to city components, the more remarkable it is.

Russian linguists prefer to use the terms toponym or urbanonym for the names of their inner-city components. The nomenclature of city components in Moscow is quite diverse and the meanings it contains are important in understanding what urbanonym means. Among Moscow urbanonyms, the most widely used are as follows: pereulok (side street), ulitsa (street), ploşçad (square), proyezd (passage), naberejnaya (quay), bulvar (boulevard), tupik (dead end), şosse (highway), prosek (glade), alleya (alley), and prospekt (avenue). The most commonly used phrase, as in other Russian cities, is "ulitsa." However, the term "pereulok" stands out most among the ground units in the historical center of Moscow.

When Moscow urbanonyms are examined, it is observed that there are approximately four thousand settlement names in the city. The vast majority of these are historical sites from Moscow's past and different Russian historial periods. These place names were created according to the Russian grammar rules of the time each appeared. In other words, these residential units also play a sociological, cultural, and historical role.

Moscow urbanonyms are evaluated on certain nomenclature principles. Past-to-present toponymists in Russian linguistics have made many classifications when examining their inner-city components. In our study, urbanonyms have been examined according to ten principles.

The first nomenclature principle was created according to the old place names and the geographical features of the land. This nomenclature principle has always been active in Moscow's toponym formation and still functions today. It is possible to see these types of urbanonyms both in the historical center of Moscow and in the new settlements. The second nomenclature principle in Moscow urbanonyms was formed according to the names of monasteries, churches, and cemeteries. This principle emerged chronologically in very early periods: people build churches near their homes, a necessary feature of Russian life of that time. The third nomenclature principle is street names that lead to nearby settlements. The fourth nomenclature principle is shaped by the occupations, crafts, and professional orientations of the inhabitants of the region. Craft settlements, whose names convey historical and cultural information about the collective settlement of artisan groups specialized in various fields, appeared in Moscow a long time ago. Moscow toponymy gives detailed information on the places where these groups lived. The fifth nomenclature principle is based

on the settlements inhabited by foreigners. Traces of foreigners can be found in different parts of central Moscow. The sixth nomenclature principle consists of anthroponyms. Ulitsa (street) and pereulok (side street) can take their names from the name, nickname, and surname of the land, house, or business owner. The seventh nomenclature principle, which emphasized the relationship of Moscow urbanonyms with abstract concepts, emerged during the Soviet period. The ideological names of these places were created to strengthen the mass consciousness of the Soviet system. The eighth nomenclature principle is constructed around the localization, properties, and parameters of the linear object. Nomenclature of this model provides some information, such as configuration, size, location, and time of appearance. The ninth nomenclature principle is based on objects located near urbanonyms. Such nomenclature carries connotations of the names of markets, buildings, and objects of social importance. The tenth principle is based on other urbanonyms near the ground unit. This type of nomenclature is created by adding adjectives such as ordinal numbers, “old,” “new,” “up,” or “down” to nearby urbanonyms, or by changing the nomenclature class.

Notably, there are two sub-naming systems in Moscow: the pre-revolutionary and post-revolutionary nomenclature systems. In pre-revolutionary Moscow, most of the place names were formed naturally, and after the 1917 Revolution, an artificial order was created by decree. Today, Moscow is constantly evolving by combining the old and the new, with its many new components, new urbanonyms are included in the city map. These urbanonyms mostly preserve historical memory, in harmony with the city’s traditional place-nomenclature system.

Giriş

Şehrin oluşumu; aile kurumunun ortaya çıkışı ve insanların yerleşik hayata geçmeye başlamasıyla ilişkilidir ve kuşkusuz şehir yaşamı, sosyal tabakalaşma konusuyla yakından bağlantılıdır. Şehir sadece bir yerleşim türünü veya çeşitli meslekler tarafından tanımlanan bir grup insanı değil, aynı zamanda üretimi, sosyal yaşamı, yapı türlerini ve etkin kültürüyle bir yaşam tarzını yansıtır. Şehrin uygarlaşmadaki rolü, çeşitli sosyo-ekonomik oluşumlardaki yeri geleneksel araştırma konularından biridir.

Şehirlerdeki sokakların, meydanların, caddelerin, bulvarların, yolların ve rıhtımların isimleri toplumun ayrılmaz bir parçası olarak şehrin gündelik yaşamında etkin bir rol üstlenir. Sokakların, caddelerin ve bulvarların isimlerinin gerekliliği herkes tarafından kabul edilir. Bu isimler halkın tarihi, kültürü açısından büyük bir değeri temsil eder. Her şey değişebilir: Doğa, insanoğlunun inşa ettikleri ve hatta dil ancak bir şehrin bileşenlerine verilen isimler muhafaza edilir. Söz konusu şehir bileşenleri yaşadığımız yerde bizden çok önce olan şeyler hakkında, doğa hakkında, tarihi gelişmeler hakkında, önemli insanlar hakkında geçmişin hafızası olarak değerlendirilmelidir. Şehir bileşenlerine verilen bir isim ne kadar eskiyse, o kadar dikkat çekicidir.

Şehir içi bileşenlerinin isimleri için Rus dilbilimciler toponim veya urbanonim terimlerini kullanmayı tercih ederler. Urbanonim terimi, ilk kez Aleksandra Vasilevna Superenskaya tarafından *Özel İsimlerin Genel Teorisi* (*Obşçaya teoriya imeni sobstvennogo*) isimli eserinde kullanılmıştır (Superenskaya, 1973, s. 187). Natalya Vladimirovna Podolskaya *Onomastik Terminolojileri Sözlüğü*'nde (*Slovar russkoy onomastiçeskoy terminologii*), urbanonim terimini (Latince *urbanus* "kentsel" *onim*'den (ad)) toponimin bir türü ve şehre ait topografik bileşenlerin özel adı olarak açıklar (Podolskaya, 1978, s. 139). Mihail Viktoroviç Gorbanevskiy ise şehir içi bileşenleri için şehir toponimleri terimini kullanmaktadır (Gorbanevskiy, 1996, s. 13). Son zamanlarda yapılan tez çalışmaları ve bilimsel makaleler incelendiğinde henüz şehir içi bileşenlerinin adlandırılması için tek bir terimin kullanılmadığı görülmektedir.

1. Moskova Urbanonimlerinin Oluşum Süreci

Moskova'daki şehir bileşenlerinin isimlendirilmesi oldukça çeşitlidir ve urbanonimlerin ne ifade ettiğini kavrama konusunda içerdiği anlamlar önem taşır. Moskova urbanonimleri arasında en çok kullanılanları şöyledir: *ulitsa, pereulok, prospekt, ploşçad, proyezd, naberejnaya, bulvar, tupik, şosse, prosek,* ve *alleya*. Rusya'nın diğer şehirlerinde olduğu gibi en çok kullanılan ifade "ulitsa"dır. Ancak Moskova'nın tarihi merkezinde yer alan yer birimleri arasında en çok "pereulok" terimi dikkat çeker. *Pereulok*, iki paralel caddeyi birbirine bağlayan

küçük, genellikle dar bir sokağı ifade eder (Ojegov & Şvedova, s. 512); *proyezd;* iki paralel caddeyi birbirine bağlayan bir sokak, araçla geçilebilecek bir yer anlamı taşır (Srya, 111, 1983, s. 483); *tupik;* geçiş yolu olmayan bir sokak anlamında kullanılır (Ojegov & Şvedova, 2005: 816); *naberejnaya*; taş, ahşap ve benzeri bir duvar yapısıyla güçlendirilmiş kıyı, sahil boyunca uzanan sokak anlamını taşır (Ojegov & Şvedova, 2005: 374); *prospekt;* büyük geniş ve düz sokak anlamına gelir (Ojegov & Şvedova, 2005: 621); *ulitsa*; karşılıklı iki ev sırası arasında yürüyerek veya araçla geçilebilen alan için kullanılır (Ojegov & Şvedova, 2005: 831); *bulvar*; iki şerit arasında ağaç dikilmiş yolu ifade eder, ancak bulvar kelimesinin her zaman bu anlamıyla kullanılmadığı *ulitsa* ifadesiyle aynı anlamda kullanıldığı da görülür; *ploşçad;* şehirlerde ve köylerde farklı yönlere caddelerin uzandığı geniş ve düz alan için kullanılır (Ojegov & Şvedova, 2005: 525); *prosek*; ormanda ağaçlardan arındırılmış dar yol anlamına gelir (Ojegov & Şvedova, 2005: 619), *şosse*; sert yüzeye sahip olan veya çakıl döşeli bir yolu ifade eder (Ojegov & Şvedova, 2005, s. 899); *alleya*; her iki tarafı ağaçlar veya çalılar ile kaplı bir yol; parka ve bahçeye açılan küçük geçiş yolu anlamını taşır (Yevgenevaya, 1981, s. 32).

Moskova urbanonimleri incelendiğinde şehirde yaklaşık dört bin yerleşim yeri adı olduğu ortaya çıkmıştır. Bunların büyük çoğunluğu, Moskova'nın geçmişine ve Rusya'nın farklı dönemlerine ait tarihsel mekânlardır. Bu yer adları, her birinin ortaya çıktığı zamanın Rusça dilbilgisi kurallarına göre oluşturulmuştur. Başka bir deyişle bu yer birimlerinin sosyolojik, kültürel ve tarihi bir görevi de vardır. Örneğin Moskova'nın kuruluşuyla ilgili bilgi verilen metinlerde şehrin kurulduğu arazinin gür ağaçlarla kaplı olduğu ifade edilir. 1175 yılında knyazlar arasında gerçekleşen savaşlarda, biri Moskova'dan, diğeri Vladimir'den karşı karşıya gelen iki knyazın bu bölgedeki sık ağaçların arasında kaybolduğu aktarılır. Bu anlamda *Borovitskie vorota* olarak adlandırılan Kremlin Kapısı ağaçlık, ormanlık zamanlardan kalmış bir kullanımdır. "Borovitskiy" (боровицкий) sözcüğü, *çam ormanı* anlamına gelen "bor" (бор) sözcüğünden türemiştir (Tan Metreş, 2018, s. 70). Bunun yanı sıra *Krasnaya ploşçad* (kızıl meydan), *Kuznetskiy* (demirci) *most* (köprü), *Stoleşnikov pereulok*, *Polyanka* gibi toponimler eski Moskova'yı temsil eder. *Arbat, Balçug, Bolşaya Ordınka* gibi yer adları Moskova'nın diğer ülkeler ve halklarla olan erken dönem bağlarına işaret eder. *Ploşçad vosstaniya, Barrikadnaya ulitsa, ploşçad revolyutsii* gibi yer adları Rusya'nın devrimci geçmişinin önemli sayfalarını gözler önüne serer. *Puşkinskaya ploşçad, ulitsa Lva Tolstogo, Gogolevskiy bulvar, ulitsa Çaykovskogo* benzeri yer adları Rus kültürünün, Rus edebiyatının ünlü temsilcilerinin isimlerini taşır. Moskova'da en çok bilinen ve kültürel-tarihsel değer bağlamında taşıdığı anlam üzerine en çok yorum yapılan urbanonim "Krasnaya ploşçad" (Kızıl Meydan)'dır. Hemen yakınında bulunan Kremlin, Vasiliy Blajennıy Baziliği ve Tarih

Müzesi; meydanın sınırları içindeki Ekim Devrimi'nin önderi Vladimir İliç Lenin'in mozolesi gibi yapılarıyla bu alanın "Krasnaya ploçşad" olarak adlandırılması kimi araştırmacılar tarafından "krasnaya" sözcüğünün taşıdığı "güzel" anlamıyla ilişkilendirilir, kimileri ise kırmızı renkten dolayı devrimi çağrıştırdığı için bu şekilde adlandırıldığını düşünür. Bu görüşlerin doğrulukları irdelenmek istenirse, *Krasnaya ploşçad* isminin ilk kez XVII. yüzyıla ait belgelerde kullanıldığı göz önüne alındığında, bu adlandırmanın kırmızı renkle ya da Ekim Devrimi'yle ilişkilendirilemeyeceği anlaşılır. Bunun yanı sıra bu ifadenin eski Rusçada "güzel", "en iyi ve mükemmel" anlamlarına sahip olmasının da bunda etkili olduğu dikkate alınmalıdır (Sıtin, 1958, s. 39).

Moskova'da bulunan yer adları sistemindeki yansımalar, şehrin diğer bölgeleri, farklı uluslarla olan ilişkiler, geçmiş yüzyıllara dayanan gelenekler ve tarihsel deneyimlerle de iç içedir. Belirgin bir etno-kültürel motivasyona sahip isimler, tarihinin ilk dönemlerinde, şehrin sosyo-ekonomik gelişiminde, tarihsel ve kültürel bağlamının oluşumunda ortaya çıkmıştır (Gorbanevskiy, 1991, s. 29). Çeşitli kaynaklar tarafından nüfusun bir parçası olarak gösterilen Orta Çağ Moskova'sında, ilk yerleşik yabancılar arasında Yunanistan'dan gelenler vardır. Zira Yunan Aziz Nikola Manastırı'nın tarihi XIV. yüzyıla uzanır. Söz konusu Yunanistan asıllı nüfus, *Nikolskaya* caddesi bölgesinde ikamet etmiş; XVI. yüzyılın sonundan itibaren ise dışardan gelen Yunanlara ait bir yerleşke (*sloboda*) olduğu bilinmektedir (Sıtin, 1958, s. 701). Moskova'da yaşayan Yunanistan asıllı nüfusu ise din adamları, ressamlar, zanaatkârlar ve ticaret adamları oluşturmaktadır. Günümüz Moskovası'nda Yunanistan asıllı nüfusun oluşturduğu bu yerleşime ait toponomik izler hâlâ korunmaktadır.

XVI. yüzyıldan itibaren Rusya'ya yerleşmeye başlayan *nemtsı* (yabancılar) Moskova'nın etnik yapısında önemli bir rol üstlenir (Ageeva, 2000, s. 231). Yabancıların Moskova'ya yerleşimi, ilk olarak 1578'te bahsedilen *Nemetskaya sloboda* yer adıyla kanıtlanabilir. *Livonia* esirleri ve Batı Avrupa'dan gelenlerce iskân edilen bu sloboda XVI. yüzyılın ortalarında oluşur. Rus din adamlarının ısrarı üzerine, Çar Aleksey Mihaylov'un 4 Ekim 1652 tarihli kararnamesi ile Moskova topraklarında yaşayan tüm Protestan yabancılar Nemetskaya sloboda'ya iskân edilir. Burada Rusça konuşamayan birçok milletten temsilciler vardır, halk bu insanları, konuştuğu anlaşılamayan ve "yabancı" anlamına gelen – günümüzde sadece Almanya'dan gelenleri nitelendirmek için kullanılan – "nemets" kelimesi ile adlandırır.

XVII. - XVIII. yüzyıllarda İskandinav ülkeleri ile bağlantıların aktif olarak geliştiği Moskova'da İsveç'in diplomatik ve ticari temsilciliği olan *Şvedskoe* (İsveç) *podvorye* bulunmaktaydı. Elçilik, Tverskaya yolunun yakınında yer alıyordu, günümüzde *Şvedskiy tupik* (İsveç çıkmazı) urbanonimi (1936'ya kadar *Şvedskiy pereulok*) bu temsilciliği anımsatan bir izdir.

Tarih boyunca Slav ve Türk dillerinin etkileşimi o kadar uzun sürmüş ve yoğun olmuştur ki, yeradbilim de dâhil olmak üzere bu dillerin kelime dağarcığının tüm alanlarında derin izler bırakmıştır (Hamurkoparan, 2017, s. 224-225). Çok erken dönemlerde Tatarlar ve Doğu'dan bazı halklar Moskova'ya yerleşmeye başlar. Bu halkların Moskova'da yaşaması, günümüzde de varlığını sürdüren önemli sayıda yer adı ile kanıtlanmaktadır. Örneğin: *Tatarskaya ulitsa, Tatarskaya bolşaya ulitsa, Tatarskiy bolşoy* ve *malenkiy pereulok*. XV.-XVII. yüzyıllarda Tatar sokaklarının yerinde Tatar kökenli tüccarların ve zanaatkârların yaşadığı *Tatarskaya sloboda* bulunur. Bu bölgenin yakınında halk arasında *tolmaçi* (tercümanlar) ve *starıe tolmaçi* olarak adlandırılan *sloboda tolmaçi-perevodçikov* yer alır (Pospelov, 2003). Moskova'ya ait yer isimlerinde Türkçe kökenli sözcüklerin izini sürmek de mümkündür. En etkileyici örneklerden birisi *ulitsa balçug* (balçık, çamur, bataklık, ıslak toprak, kil) toponimidir (Murzaev, 1984, s. 653). Türkçeden ödünç alınan *orda* kelimesi (Hanın kampı, ordu, devlet) *ulitsa Ordınkaya* urbanoniminde karşımıza çıkar (Murzaev, 1982, s. 58). Birçok Arap ülkesinde yer adlarında kullanılan *rabat* kelimesinin Türkçe aracılığıyla Rusça kelime haznesine toponim olarak geçtiği varsayılmaktadır. Pavel Mihayloviç Stroev, Ivan Egoroviç Zabelin ve Maks Fasmer Türk dillerinden "arba" kelimesini *Arbat* ile ilişkilendirirler. Günümüzde ünlü bir cadde olarak bilinen *Arbat*'ın yerinde, önceden bir *kolımajnıy* (kapalı taşıma aracı) *dvor* (avlu) bulunmaktaydı. *Kolımajnıy dvor* ulaşım araçlarının bulunduğu yer olarak kullanılmıştır. Ancak, son dönemde bilim adamları *Arbat* adının *gavas* (banliyö) kelimesinden türetildiğine, yani *Arbat,* Moskova'nın banliyösüdür yaklaşımına işaret ederler. Ayrıca İgor Georgieviç Dobrodomov *Arbat*'ın kökeninin Türk dillerinden *ribata* (han, kervan saray) kelimesinden türetildiğinin de düşünüldüğünü bildirmektedir (Dobrodomov, 1992, s. 105-107).

Moskova'nın tarihi bölgelerinden biri olan *Kitay gorod* (şehir) isminin kökeni halen tartışılmaktadır. *Kitay gorod*'da yerleşim XI. yüzyılda başlar. XIV. yüzyılda Kremlin ticaret *posad'*ını (tüccar ve esnafların yerleştiği yer) korumak için, Kitay gorod bir çit ile çevrilir ve 1534-1538 yıllarında çitler, ahşap duvar ile değiştirilir. Daha sonraları ahşap duvarın yerini taş duvarlar alır. Bu yer adının kökeni hakkında birkaç hipotez vardır. Pyotr Vasileviç Sıtin'e göre, *Kitay* kelimesi Moğolcada "orta" anlamına gelir, yani *Kitay gorod* "orta kale" anlamını taşır. Gerçekten de XIV. yüzyılın sonundan itibaren Kitay gorod'un dışında modern bulvar halkasından geçerek savunma sınır çizgisi olarak hizmet veren bir kale duvarı ve hendek vardır (Sıtin, 1958, s. 68). Başka bir ifadeye göre ise "*Kitay*" kelimesi Türkçe kökenlidir ve "kale, güçlendirme" anlamına gelir, yani "Kitay" bir kasaba, bir şehirdir (Smolitskaya, 1982, s. 18). I. E. Zabelin ise bu urbanonimin Slav kökenli olduğunu ifade eder; *Kitay* kelimesindeki "kit" bir lehçeye göre "direk" anlamına gelmektedir, yani *Kitay gorod,* "direklerle çevrilmiş

şehir" anlamına gelir (Zabelin, 1990, s. 31). Kökenine ait tartışmaların hâlâ devam ettiği *Kitay gorod* toponiminin, Moskova'nın kuruluş tarihine ait birçok etnokültürel yönü olduğu söylenebilir.

Moskova'da, daha erken dönemlerdeki Yunan ve Nemets kolonileri ile Ermeni ve Gürcü kolonilerinin izlerine rastlamak da mümkündür. Bu izler *Armyanskiy pereulok, Gruzinskaya bolşaya* ve *malenkaya ulitsa* gibi urbanonimlerde görülür (Pospelov, 2003, s. 33).

Moskova urbanonimleri belli adlandırma prensipleri üzerinden değerlendirilir. Rus dilbiliminde geçmişten günümüze toponomistler şehir içi bileşenlerini incelerken birçok sınıflandırma yapmışlardır. Bu çalışmada toponomist N. Y. Zabelin'in urbanonim adlandırma prensiplerinin kullanılması uygun görülmüştür.

2. Moskova Urbanonimleri Adlandırma Prensipleri

İlk adlandırma prensibi eski yer adlarına, arazilere ait coğrafi özelliklere göre oluşturulmuştur. P. V. Podolskaya'nın belirttiği gibi, tarihsel topografya yer adlarına ait bir tuvali oluşturur ve diğer şehir isimlerini de içine alır, fiziksel ve coğrafi gerçekler şehir tarafından emilir. Bu tarihsel gerçekliklerin çoğu, sokakların ve meydanların isimlerinde varlığını sürdürür (Podolskaya, 1974, s. 125). Bu adlandırma prensibi, Moskova'nın toponim oluşumunda her zaman faal olmuştur ve günümüzde de işlevini sürdürmektedir (2001'de Lujniki caddesi), bu tip urbanonimleri hem Moskova'nın tarihi merkezinde hem de yeni yerleşim birimlerinde görmek mümkündür. Bu grup aynı zamanda mikrotoponimlerle[1] bağlantılı olan yer adlarını da içerir (2-*ya Hapilovskaya, Sivtsev, Vrazhek, Ovrajnaya ulitsa*) (Pospelov, 2003; Pospelov, 2007). Bu urbanonim grubunda tarihsel dönemlerde Moskova'nın peyzajını karakterize eden terimler bulunur. Örneğin, *pole* (alan, saha, tarla kır) (*ulitsa Polyanka, Yamskogo polya, ulitsa, Vorontsovo polya, ulitsa, perova Polya*), *boloto* (bataklık) (*Bolotnaya ulitsa, Bolotnaya ploşçad, Bolotnaya naberejnaya*), *gryaz* (çamur) (*Sadovaya-Çernogryazskaya ulitsa, 2-ya Çernogryazskaya ulitsa*). Moskova şehri urbanonimlerinde *les* (orman), *bor* (orman), *gora* (dağ), *lug* (çayır), *bereg* (sahil, kıyı), *pesok* (kum), *prud* (gölet), *sad* (bahçe) gibi ifadelerle sık sık karşılaşılır: *Lesnaya ulitsa*, *Sokolinaya gora ulitsa*, *Lujniki*, *Pesçanaya ulitsa*, *Çistoprudnyiy bulvar*, *Prud-Klyuçiki*, *Bolşaya Sadovaya ulitsa* gibi. Daha az karşılaşılan urbanonimler ise *ostrov*: bozkırda bir orman; ormanla kaplı, düz ve alçak tepeler, *derbina*: üst tabakasının kesildiği büyümüş ekilebilir arazi, *kotlı*: nehir yakınlarındaki ova,

1 Mikrotoponim: Toponim türlerinden biri, genellikle fiziko-coğrafi veya yerleşim içinde bulunan küçük bir yerel bileşen adıdır. Bkz.: Smolitskaya G. P. Toponimiçeskiy slovar Tsentralnoy Rossii: Geografiçeskie nazvaniya. M.: Armada-press 2002. — C. 16.

zaton: nehir yatağının akan kısmından eğik olarak ayrılmış uzun bir körfez veya kanallardan oluşmuş ve kör bir sonu olan nehrin eski güzergâhındaki arazi, *vspolye:* kenarı, düz, açık alan, *glina:* kil, *ozero*: göl, *klyuç*: memba, *myis:* burun, *uste:* ağız, *brod:* geçit, *protok:* nehrin yan kolu veya iki su kütlesini birbirine bağlayan küçük nehir. Örneğin: *Vspolnyıy pereulok, Derbenevskaya ulitsa, Ozernaya ulitsa, Çernoe ozero, Losinoostrovskaya ulitsa, Ostrovnaya ulitsa, Ustinskaya naberejnaya, Kotlyakovskaya ulitsa, Krutoyarskiy pereulok, Zatonnaya ulitsa, Glinişevskiy pereulok, Klyuçevaya ulitsa, Protoçnıy pereulok, ulitsa Prud-Klyuçiki* (Pegova, 1979; Mahotin, 1989; Murzaev, 1979; Murzaev, 1982; Pospelov, 2003).

Moskova urbanonimlerinin ikinci adlandırma prensibi manastırlar, kiliseler ve mezarlıkların isimlerine göre oluşmuştur. Bu prensip kronolojik olarak çok erken dönemlerde ortaya çıkmıştır; insanlar, evlerinin yakınında o zamanın Rus yaşamının gerekli bir özelliği olan kiliseleri inşa ederler. 1390 yılından itibaren *Nikola starıy* adıyla bilinen ve adını Yunan Nikolskiy Manastırı'ndan alan Nikolskaya ulitsa bu urbanonimlerin bir örneğidir (Sıtin, 1958, s. 98-104). Moskova'da çok sayıda kilise vardır ve bu prensibe göre çok sayıda isim oluşturulmuştur. Örneğin: *Eliseevskiy pereulok*; Prorok Elisey Kilisesi'nden, *Znamenka ulitsa*; Znameniya Bogoroditsı Kilisesi'nden, *İlinka ulitsa*; İlinskiy Manastırı'ndan, *Kosmodamianskaya naberejnaya*; Kosmya ve Damian Kilisesi'nden, *Lazarevskiy pereulok;* Voskreseniye pravednıy Lazar Kilisesi'nde bulunan mezarlıktan, *Nikolovagankovskiy pereulok*; Nikolay Çudotvorets Kilisesi'nden isimlerini almışlardır (Pegova, 1979; Pospelov, 2003). Sovyet Dönemi'nin yeniden adlandırma çalışmalarına rağmen, Moskova haritasında belirli sayıda bu tip urbanonimler her daim yer almış ve birçok tarihi ismin iade edilmeye başlanmasıyla, bu urbanonimlerin sayıları belirgin bir şekilde artmıştır.

Moskova urbanonimlerindeki üçüncü adlandırma prensibi ise yakındaki yerleşim yerlerine doğru giden sokak adlarıdır. Örneğin: *Tverskaya ulitsa*; Tver şehrine giden yoldan, *Bolşaya Dmitrovka* ulitsa; Dmitrov şehrine giden yoldan, *Stromyinka ulitsa*; Stromyin köyü üzerinden Suzdal şehrine giden yoldan isimlerini almışlardır. Bu ad verme geleneği günümüzde de devam etmektedir, örneğin *Rublovskoe şossse* ismini XX. yüzyılda Moskova yakınında bulunan Rublevo köyüne giden yoldan, *Varşavskoe şosse,* ismini XIX. yüzyılda Moskova'dan Varşova'ya giden yoldan, *Yaroslavskoe şosse* ise ismini Yaroslavl şehrine giden yoldan almıştır. Bu prensibe günümüzde Moskova sınırları içinde kalan yerleşim yerlerinin isimlerini de dâhil etmek mümkündür: *Vladikinskoe şosse* – Vladikino köyü, *Veşnyakovskaya ulitsa* – Veşnyak köyü, *Perovskaya ulitsa*– Perovo şehri, *Çertanovskaya ulitsa*- Çertanovo köyü, *Nikulinskaya ulitsa*– Nikulino köyü, *Şukinskaya ulitsa*- Şukino köyü. Moskova'da, isimlerini diğer yerleşim yerlerinden alan urbanonimler çoğunlukla adlandırıldıkları şehirlerin gerçek

konumlarına göre düzenlenmiştir: Moskova'nın güneyinde *Bakinskaya ulitsa, Koktebelskaya ulitsa, Kerçenskaya ulitsa, Erevanskaya ulitsa* ve diğerleri; doğusunda *Sahalinskaya ulitsa, Çelyabinskaya ulitsa, Amurskaya ulitsa, Kamçatskaya ulitsa* ve diğerleri; kuzeyinde *Taymyirskaya ulitsa, Norilskaya ulitsa, Uglichskaya ulitsa* ve diğerleri; batısında *Vyazemskaya ulitsa, Minskaya ulitsa, Belovezhskaya ulitsa* ve diğerleri bulunmaktadır (Smolitskaya, 1982, s. 58-63).

Moskova urbanonimlerinin dördüncü adlandırma prensibi, bölge sakinlerinin meslekleri, zanaat ve profesyonel yönelimleri üzerinden şekillenir. İsimleri, çeşitli alanlarda uzmanlaşmış zanaatkâr grupların toplu yerleşimi hakkında tarihi ve kültürel bilgileri aktaran zanaat slobodaları, Moskova'da uzun zaman önce ortaya çıkmıştır. Moskova toponomisi bu grupların tarihte yaşadıkları yerler üzerine detaylı bilgiler verir. Buna ek olarak, bu yer isimleri şu anda kullanımda olmayan tarihsel kelime dağarcığını da içerir: *Hamovniki;* beyaz bez üreten dokumacıların eski Rusçadaki kullanımını ifade eder. *Varotnikovskiy pereulok*; Vorotniçaya sloboda'da bulunur, Kremlin'in, Kitay-gorod'un ve Belıy gorod'un kapılarını korumakla görevli kişiler burada yaşamaktadır, bu adlandırmanın nedeni bu görevlilerdir. *Bronnıe ulitsa*; Sloboda bronnikov'da bulunmaktadır, demir işçiliği ustalarının ikamet ettiği bölgedir. *Sıromyatniçeskie ulitsa*; Sloboda sıromyatnikov'da bulunmaktadır, burada deri ustaları yaşar. *Sokolniki, Sokolniçeskie ulitsa* ve *pereulok* gibi urbanonimler Çarlık döneminde şahinle av yapılan yer ve şahin yetiştiricilerinin yaşadıkları yer üzerine bilgi verir. *Ulitsa bolşaya* ve *balenkaya kamenşiki* (kamenşik) taşçıların yerleşkesidir, bu nedenle bu şekilde adlandırılır. *Gonçarnaya ulitsa* ise (gonçar) çömlekçilerin yaşadıkları yer üzerine bilgi verir. *Serebyaniçeskiy pereulok*'un bulunduğu alanda ise önceden darphanenin gümüş ustalarının bulunduğu sloboda starıe serebyaniki (gümüşçü) yer alır (Pospelov, 2003), (Sıtin, 1958). Sovyet devrimi sonrası bu tür adlandırmalar her zaman doğrudan mesleklere veya toplu ikamet yerlerine bağlı olarak değil, çoğunlukla ideolojik ve sembolik gerekçelere bağlı bir biçimde oluşturulmuştur. Örneğin: *Trudovoy 1.ve 2. pereulok, Trudovaya alleya, ulitsa, 1.,2. ve 3. Trujenikov pereulok*. Trud; emek anlamına gelir, belirli bir mesleği ifade etmez keza *ulitsa medikov* (sağlıkçı) bölgede planlanan sağlık kurumlarının inşası için 1965'te bu adı alır. *Ulitsa stroiteley* (inşaatçılar); şehrin güneybatısında küçük bir mahalleyi inşa edenler onuruna 1958 yılında bu isimi alır. 1964 ve 1968 yıllarında *ulitsa metallurgov* (metalciler), *ulitsa Stalevarov* (çelikçiler) isimlerinin verildiği bölgede ise orak ve çekiç (serp i molot) metal fabrikasının işçileri yaşar.

Moskova urbanonimlerinin beşinci adlandırma prensibi yabancıların yaşadıkları sloboda'lara göre oluşturulmuştur. Yabancıların izleri Moskova merkezinin farklı bölgelerinde

bulunabilir. Genellikle kendi milletlerinin isimlerini taşıyan sloboda'larda yaşayan yabancılar hakkında çalışmanın ilk bölümünde bilgi verilmiştir.

Moskova urbanonimlerinin altıncı adlandırma prensibi ise antroponimlerden[2] oluşmaktadır. *Ulitsa* ve *pereulok* isimlerini kişilerin adı, takma adı, arazi, ev veya işletme sahibinin soy isimlerinden alabilir. XVIII. yüzyılın başından itibaren kapitalist ilişkilerin, özel mülkiyetin hızla gelişme göstermesiyle antroponim prensibi daha aktif olarak çalışmaya başlar. Soy isimlerinin adlandırmalar konusunda, takma isim ve baba ismine göre daha çok kullanıldığı aşikârdır. *Ulitsa* ve *pereulok*'lara isimlerini veren ev sahipleri farklı sosyal gruplara aittir. Örneğin: *Eropkinskiy pereulok,* adını Moskova'nın general valisi Eropkin'den alır, *Devyatkin pereulok*, adını tüccar Deyatov'un soy isminden alır, Lukov pereulok adlandırması ise ev sahibi, sıhhiyeci topçu Lukovnikov'un soy ismiyle bağlantılıdır (Pospelov, 2003), (Sıtin,1958). Örneklerden görülebileceği gibi, *ulitsa* ve *pereulok'lara* isimlerini veren insanların sosyal statüleri farklılık gösterir. Dikkat çeken bir durum ise sadece *Nastasinskiy pereulok* adlandırılmasının bölgede mülkü bulunan Knyaz Volkonski'nin dul eşi Nastasi'nin ismiyle anılmış olmasıdır. Antroponim adlandırma prensibi çerçevesinde, Moskova'nın çeşitli bölgelerinde yaşayan okçu alaylarının komutanları olan streletskie naçalnikler'in (polkovnik - albay) isimlerinden oluşan yer isimleri de söz konusudur. Örneğin: *Malıy Lövşinskiy pereulok* adını Albay Löfşin'in isminden alır, *Kakovinskiy pereulok* ismini Albay Kakovin'in soy isminden alır. Zubovskaya ulitsa adını okçu birliklerinin komutanı İvan Zubov'un soy isminden alır. Günümüzde okçuların soy isimlerinden oluşan on beş urbanonim vardır.

Antroponim adlandırma prensibi dâhilinde, anıtsal isimleri de vurgulamak gerekir; bunlar seçkin devlet yetkililerinin ve tarihi figürlerin, bilim ve sanat temsilcilerinin adına verilir. Çok sayıda anıtsal ismin ortaya çıkışı, Ekim Devrimi sonrasına uzanır, nitekim Devrim öncesinde bu gibi yer adları az sayıdadır (*Fortunatovskaya ulitsa,* adlandırması 1897 yılında mühendis Fortunatov onuruna verilir, *Lermontovskaya ulitsa* adlandırması XIX. yüzyılda Mihail Lermontov onuruna verilir). Ancak, 1917'den sonra, bu tip adlandırmaların sayısı artar: *Prospekt Marksa, ulitsa Jukovskogo, ulitsa Çehova, pereulok Gorkogo, ploşçad Dzerjinskogo, Obuha pereulok* urbanonimleri komünist ideolojinin kurucuları, rejimin figürleri veya Sovyet hükümeti tarafından kabul edilen yazarlar, bilim adamları, onuruna verilir. Yaşamını yitiren kişinin (veya hâlâ hayatta olan) ölümsüzleştirilmesi ve yüceltilmesi için özel bir kararname ile onaylanan anıtsal isimler, geleneksel Rus urbanonimim ve toponim sisteminin bir parçası değildir. Sovyetler Birliği dağılıp, eski yer adları iade edilmeye başlandıktan sonra, anıtsal

2 Antroponim: Şahıslara özel isimlerdir: ad, soy ad, baba adı ve lakap gibi. Bkz.: Smolitskaya G. P. Toponimiçeskiy slovar Tsentralnoy Rossii: Geografiçeskie nazvaniya. — M. : Armada-press 2002. — C. 15.

isimler niceliksel olarak azalır, ancak son dönemlerde tarihi yer adlarını korumak ve Rusya tarihinde parlak bir iz bırakan önemli kişiliklerin ve olayların anısını sürdürmek için şehrin bazı caddelerine bu önemli kişiliklerin isimleri verilmiştir. *Malaya kommunistiçeskaya ulitsa* ünlü Rus sanatçı Konstantin Sergeyeviç Stanislavski'nin anısına "ulitsa Stanislavskogo" olarak yeniden adlandırılır (20.09.2005 Moskova yönetimi kararı). Yeni yapılan 939 numaralı proyezd (iki paralel caddeyi birbirine bağlayan bir sokak) İvan Şuvalov anısına "ulitsa Şuvalova" olarak adlandırılmıştır. 6132 numaralı proyezd ise 09.05.2004 tarihinde vefat eden Çeçenistan Cumhuriyeti Başkanı Ahmet Kadirov anısına "ulitsa Kadırova" olarak değiştirilmiştir (17.08.2004 Moskova yönetimi kararı). Ekim 2016'da Moskova Hükümetinin kararıyla birçok adlandırma yapılmıştır. Bu adlandırmaların bazıları şu şekilde sıralanabilir: 5557 numaralı proyezd nükleer fizikçi Georgiy Flyorov anısına "ulitsa Akademika Flyorova" olarak, 4966 numaralı proyezd bilim insanı Sergey Hristianoviç anısına "ulitsa Akademika Hristianoviça" olarak, Leninskiy ve Universitetskiy caddelerinin kesiştiği yerdeki ploşçad (meydan) Nobel ödüllü fizikçi Aleksandr Prohorov anısına "ploşçad akademika Prohorova" olarak değiştirilmiştir (25.10.2016 Moskova yönetimi kararı).

Sovyet propaganda sistemi sembolik araçlarla *fiziki alanını, bilgi alanını* ve elbette ki *dili* kısacası her şeyi kontrolü altına alır. *Fiziksel alan*ın kontrolü cadde ve sokak isimlerinin değiştirilmesi, Sovyet kahramanlarının anıtlarının dikilmesi suretiyle sağlanır. Bunları *durağan semboller* olarak nitelemek mümkündür. Bütün bu alanların kontrolünün sağlanması ortak bellek yaratma arzusundan ileri gelir (Saraç, 2019, s. 49-50). Nitekim Moskova urbanonimlerinin soyut kavramlarla ilişkisini vurgulayan yedinci adlandırma prensibi Sovyetler Birliği döneminde ortaya çıkmıştır. Bu ideolojik yer adları Sovyet sisteminin kitlesel bilincini pekiştirmek için oluşturulmuştur: "Devrim Meydanı" (ploşçad Revolyutsii) 1918 yılında Ekim Devrimi anısına bu ismi alır. "Büyük Komünist Sokağı" (Kommunistiçeskaya bolşaya ulitsa) 1919 yılında komünist ideoloji onuruna bu şekilde adlandırılmıştır. Yine ideolojik bir adlandırma olan "Sovyet Sokağı" (Sovetskaya ulitsa) da Sovyet iktidarı onuruna bu şekilde adlandırılmıştır (Pegova, 1979; Pospelov, 2003).

Sekizinci adlandırma prensibi, doğrusal nesnenin lokalizasyonu, özellikleri ve parametreleri üzerinden oluşturulur. Bu modele ait adlandırmalar konfigürasyon, boyut, konum, ortaya çıkış zamanı gibi birtakım bilgiler sunar. Bu doğrultuda *posledniy pereulok* (son ara sokak), ismini *ulitsa Sretenka*'nın sonunda bulunması sebebiyle konumuna göre almıştır. *Krivokolennıy pereulok* (çarpık ara sokak) konfigürasyonuna göre adlandırılmıştır. *Bolşaya ulitsa* (büyük sokak) zamanında Kolomenskoe'nın en geniş sokağı olduğu için bu şekilde adlandırılmıştır. *Novaya ulitsa* (yeni sokak) çevresindekilere göre yeni olması nedeniyle bu adı

almıştır. Birbirine paralel olan *Şirokiy* (geniş) *pereulok* ve *Uzkiy* (dar) *pereulok* genişliklerine göre adlandırılmışlardır (Pegova, 1979; Pospelov, 2003; Pospelov, 2007).

Dokuzuncu adlandırma prensibi, urbanonimlerin yakınlarında bulunan nesnelere göre oluşturulmuştur. Bu tür adlandırmalar pazarların, binaların, sosyal öneme sahip nesnelerin isimlerine ait çağrışımları taşır. Örneğin: *Bolnıçnıy* (hastane) *pereulok* ismini yakınındaki Staro-ekaterinskaya bolnitsa (hastane)'dan alır. *İnstituskiy pereulok* ismini yakınındaki Aleksandrovskiy enstitüsünden alır. *Manejnaya ulitsa* ismini manej (at eğitiminin yapıldığı yer) binasından alır. *Ohotnıy* (av) *ryad ulitsa* ismini eskiden av kuşlarının satıldığı tezgâhlardan alır. *Fabriçnıy proyezd* ise ismini Tuşinskaya'da bulunan fabrikadan alır. Bu tür fonksiyonel urbanonimler Moskova tarihi boyunca var olmuştur ve günümüzde de model olarak ad verme sisteminde kullanılmaktadır.

Onuncu prensip ise yer birimi yakınındaki diğer urbanonimlere göre oluşmaktadır. Bu tip adlandırmalar yakınındaki urbanonimlere "sıra sayıları, eski, yeni, yukarı aşağı" gibi sıfatlar eklenerek ya da adlandırma sınıfı değişerek oluşturulmaktadır. Örneğin: *1. 3. Plehanovskiy pereulok'ları* ismini *Plehanovskaya ulitsa*'dan, 1. 3. *Lyusinovskiy pereulokları* ismini *Lyusinovskaya ulitsa'*dan alır, *Nijnyaya* (aşağı) – *Verhnyaya* (yukarı) *Radişçevskaya ulitsa*, yukarı aşağı sıfatlarını kullanarak iki ayrı adlandırma yapılmıştır, eski ve yeni sıfatlarının kullanımında ise *ulitsa Staraya* ve *Novaya Basmannaya ulitsa*, *Arbat* ve *ulitsa noviy Arbat* görülebilir. Zıtlık kullanımında bu örnekte olduğu gibi bileşenlerden birinin kullanılmaması mümkündür, büyük küçük kullanımıyla şu şekilde karşılaşılır: *Çerkasskiy bolşoy* ve *Malenkiy pereulok*, *Bronnya bolşaya* ve *Malenkaya ulitsa* tek isimden oluşturulan farklı sınıflar da şu şekilde örneklendirilebilir: *Hohlovskaya ploşçad* ve *Hohlovskiy pereulok, Lyalin pereulok* ve *Lyalina ploşçad* (Pegova, 1979; Pospelov, 2003; Pospelov, 2007).

Moskova'da iki alt adlandırma sisteminin varlığından söz edilir. Bunların birisi Devrim öncesi Moskova ve Devrim sonrası Moskova adlandırma sistemleridir. Devrim öncesi Moskova'da, yer adlarının çoğu doğal bir biçimde oluşmuş, 1917 Devrimi'nden sonra ise kararname aracılığıyla yapay bir düzen oluşturulmuştur.

2012 yılında kente yeni yerleşim yerlerinin dâhil edilmesiyle Moskova alan olarak yaklaşık iki kat daha genişlemiştir. 2012 yılı öncesi şehre *eski Moskova*, sonrasına ise *yeni Moskova* adlandırması yapılır ise eski Moskova urbanonimleri isim verme komisyonunu sayesinde şehrin belirli bir düzene sahip olduğu düşünülebilir. Urbanonim statüsü kazanan yeni Moskova'nın oniminlerinin (özel ad) aslında, heterojen olmayan birçok adlandırmayı da içerisinde barındırdığı görülür. Yeni Moskova'ya ait urbanonimlere eklenen adların çoğu Sovyet Dönemi

ve eski adlandırma prensiplerine uygundur. Örneğin: *Kommunarka, Krasnye Gorki, Mamıri, Izvarino, Bolşoe Svinore, Nikolskoe, Pokrovskoe, Krasnoe, Bryohovo*. Bu büyümeyle birlikte Moskova kendi sınırları içerisine bahçe arazilerini de almıştır. Şehir planı dâhilinde aynı isimle adlandırılan Sovyet dönemine ait bahçe arazisi adları bu kapsamda önem taşır: 12 tane *Veteran,* 11 tane *Beryozka,* 9 tane *Drujba,* 7 tane *Zarya ve Luç,* 6 tane *Vesna,* 5 tane *Polyot, Veteran-Dubki, Radost, Rassvet ve Sosenki,* 4 tane *Otdıh, Dubki ve Dubrava*. Bununla birlikte, başkentin onomastik alanında, yeni dönem bahçe arazilerinin dikkat çekici isimleri de yer almaktadır: Kompyuter, Striptiz, Ekol, Grinlayn, Bonitet. Bu tip adlandırmalar urbanonim olmadıkları gibi toponim özelliği de taşımaz, ancak şehir haritasına ve planına dâhil olmakla beraber yol tabelalarında da bulunurlar. Kent yönetimi bu alanların %80'inde şehrin yeni yaşam alanlarını oluşturmak için düzenlemeler yapmaktadır ve bu yaşam alanları oluşturulduğunda mevcut isimlerin statüsünde değişiklik yapılarak, aynı isimli adlandırmaların ortadan kaldırılması sağlanacaktır (Sokolova, 2015, s. 253). Moskova sınırları içinde toponim veya urbanonim statüsüne sahip olmayan reklam isimleri içeren çok sayıda köy ve konut kompleksi yer alır. Örneğin: *Baden hills, La Promenad, Prima Park, Kalipso-2, Zapadnıy standart, Sinergiya, Jetalon-Siti, Prezident*, *Bristol, Levitan, Edalgo, Troitskaya Rivera, Akvarel, Ravissant, Sandey Hills, , FoRest, Lujaykino, Senator Club* (Sokolova, 2015, s. 254).

Moskova'ya yeni katılan ve kendine ait urbanonim sistemi olan Troitsk, Şerbinka, Moskovskiy gibi şehirlerin ve küçük yerleşim birimlerinin sokak isimleri Moskova oniminlerini zenginleştirmiştir. Kendine özgü adlandırmaları olması sebebiyle *Tsentralnaya* (merkez), *Severnaya (*kuzey), *Yujnaya* (güney), *Zapadnaya* (batı) ve *Vostoçnaya* (doğu) gibi coğrafi ifadeler ve uzandıkları şehirlerle ilişkili olarak *Moskovskaya ulitsa*, *Podposkovskaya ulitsa* ve *Yamalskaya ulitsa* gibi adlandırılmalar oluşmuştur (Sokolova, 2015, s. 254).

Sonuç

Urbanonim ve toponim birimleri yaşanmış kültürün bir parçasını taşır ve sonraki nesillere kültür, tarih, yaşam anıtlarını aktarır. Tüm adlandırmalar kendiliğinden oluşmuş ve kurgusal zeminli olarak ayrılabilir. Nitekim eski adlandırmalar, genellikle, tanık olunan değişiklik ve dönüşümlerin bir sonucu olarak, doğal bir şekilde ortaya çıkmışlardır. Yeni isimler ise yetkili devlet kurumlarının kararları sonucunda oluşmuşlardır. Tarihsel süreçte ideolojik ve siyasi etkenler sebebiyle urbanonimlerin yeniden adlandırılmasıyla şehrin birimleri ve şehrin kendisi geçmişiyle olan bağlantısını yitirme noktasına gelir. Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla urbanonimlerin geçmişi hakkında birçok bilgi içeren orijinal isimlerin çoğu iade edilir. Moskova eskiyi ve yeniyi birleştirerek sürekli gelişmekte, birçok yeni bileşeniyle

şehir haritasında yeni urbanonimlere yer açılmaktadır. Bu urbanonimler çoğunlukla şehrin geleneksel yer adlandırma sistemiyle uyumlu bir şekilde, tarihsel hafızayı muhafaza eder.

Kaynakça / References

Ageeva, R. A. (2000). Kakogo mı rodu-plemeni? Narodı Rossii: imena i sudbı. Slovar-spravoçnik. - M.: Academia, 424.

Dobrodomov, I. G. (1991). Arbat (etimologiçeskiy etyud) // Toponimika i mejnatsionalnıe otnoşeniya. -M., MFGO SSSR, 95-108.

Gorbanevskiy, M. V. (1991). Natsionalnıe obrazı v toponimii Moskvı // Toponimika i mejnatsionalnıe otnoşeniya. -M., MFGO SSSR, 25-40.

Gorbanevskiy, M. V. (1996). Russkaya gorodskaya toponimiya / M.V.Gorbanevskiy. -- M.,– 247.

Hamurkoparan, C. (2017). Mejyazıkovoe vzaimodeystvie v toponimii Severnogo Priçernomorya Russkiy yazık v polikulturnom mire: I Mejdunarodnıy simpozium (8-12 haziran 2017) / otv. red. E.Ya. Titarenko: Sb. nauç. statey. Tom 2. – Simferopol : IT «ARIAL», 2017. 224-229

Mahotin, B. A. (1989). K jivım istokam.- Smolensk, 127.

Mezenko, A. M. (1991). Urbanonimiya Belorussii. Minsk: Universitetskoe, 193.

Murzaev, E. M. (1979). Geografiya v nazvaniyah. -M.,Nauka, 176.

Murzaev, E. M. (1982). Geografiya v nazvaniyah. – M.: Nauka, 168.

Murzaev, E. M. (1984). Slovar narodnıh geografiçeskih terminov. M.: Mısl, 653.

Ojegov, S. İ. & Şvedova, N. Y. (2005). Tolkovıy slovar russkogo Yazıka. M. : Az, 944.

Pegova, A. M. (1979). İmena moskovskih ulits. / Pod obşç. red. A.M. Pegova -M., Moskovskiy raboçiy, 568.

Podolskaya, N. V. (1974). Urbanonimiya tsentralnıh oblastey RSFSR // Voprosı geografii., C6, 94.

Podolskaya, N. V. (1985). Konservatsiya drevnih nazvaniy uroçişç Moskvı v imenovaniyah drugih obektov // Voprosı geografii. M.: Mısl, 224.

Podolskaya, N. V. (1978). Slovar russkoy onomastiçeskoy terminologii. M., 192.

Pospelov, E. M. (2003). Ulitsı Moskvı. Starıe i novıe nazvaniya. Toponimiçeskiy slovar spravoçnik./Otv. red. E.M. Pospelov,- M. : Izdatelskiy tsentr «Nauka, tehnika, obrazovanie», 336.

Pospelov, E. M. (2007). İmena moskovskih ulits: Toponimiçeskiy slovar. Pod obşç. red. E. M. Pospelov. -M. : OGI, 608.

Saraç, H. (2019). *Sovyet Propaganda Dili*. İstanbul: Değişim Yayınları.

Sıtin, P. V. (1958). İz istorii moskovskih ulits.- M.: Moskovskiy raboçiy, 844.

Smolitskaya, G. P., Gorbanevskiy M. V. (1982). Toponimiya Moskvı.- M., Nauka, 176.

Smolitskaya, G. P. (2002). Toponimiçeskiy slovar Tsentralnoy Rossii: Geografiçeskie nazvaniya. — M. : Armada-press, 416.

Sokolova, T. P. (2015). Novıe urbanonimı Moskvı - sbornik: Etnolingvistika. Onomastika. Etimologiya materialı III Mejdunarodnoy nauçnoy konferentsii. Rossiyskaya akademiya nauk İnstitut russkogo yazıka im. V.V. Vinogradova, İnstitut slavyanovedeniya RAN; Uralskiy federalnıy universitet imeni pervogo Prezidenta Rossii B.N. Eltsina., 252-254.

Superanskaya, A. V. (1973). Obşçaja teoriya imeni sobstvennogo / A.V.Superanskaya.-- M.: Nauka, 356.

Tan Metreş, E. H. (2018). "Rus Toplumsal Belleğinde Mekanın Dili: "Kremlin"", *IV. Uluslararası Filoloji Sempozyumu Tam Metin Kitabı*. Elazığ: Asos Yayınevi, 68-77.

Yevgenevaya, A. P. (1981-1984). Slovar russkogo yazıka v 4-h tomah / pod red. A.P. Yevgenevoy. M.:Russkiy yazık

Zabelin, I. E. (1990). İstoriya goroda Moskvı. M.: Stolitsa, 668.

17.08.2004 Moskova yönetimi kararı http://mosopen.ru/document/558_pp_2004-08-17

20.09.2005 Moskova yönetimi kararı http://mosopen.ru/document/714_pp_2005-09-20

25.10.2016 Moskova yönetimi kararı https://www.mos.ru/mayor/themes/16299/3635050/